

lumea transilvăneană nu au putut contracara crizele demografice ce însoțeau perioadele de foamete manifestate printr-o subită creștere a ratei mortalității în paralel cu prăbușirea indicilor natalității și nupțialității. Consolidarea solidarităților elementare și importanța „târgului” perceput ca un „important centru al vieții de relație” abordate la finalul lucrării vin și ele să definitiveze dosarul cuprinzând setul de reacții pe care lumea rurală l-a activat pe perioada „sudurii”.

Drama autorului lucrării ce a stat în atenția noastră în paginile de față s-a resfrânt în egală măsură și asupra cărții propriu-zise: ea a intrat așadar în circuitul științific fără ca regizorul ei să-i mai poată măsura impactul ori să-și mai susțină punctele de vedere exprimate în cuprinsul ei. Calitățile sale, ușor sezizabile din lectura lucrării, sunt prea numeroase pentru a fi enumerate într-o înșiruire care s-ar dori exhaustivă. Ele țin deopotrivă de puterea de pătrundere în intimitatea realităților pe care sursele documentare le descriu, de organizarea cursivă și fluentă a expunerii, de reliefașarea cu ușurință a subtilităților ori de organizarea logică și de sagacitatea probată în ordonarea informațiilor brute, repetitive ce dau în alte cazuri impresia de monotonie. Toate aceste atuuri incontestabile fac din opul de față o construcție care suntem convinși ca va deveni una de referință pentru istoriografia română contemporană, scrisă de un istoric aflat de ani buni deja la cota sa maximă de manifestare intelectuală pe ogorul istoriei. Și din acest punct de vedere trecerea Profesorului în neființă se dovedește o pierdere ireparabilă, grav resimțită atât de colaboratori cât și de studiul lumii rurale în general, pentru care se înzestrase, prin muncă și multă modestie, exemplar. Restituirile Domniei Sale ne vor lipsi cu certitudine de acum înainte. Cele care au fost făcute, în schimb, îndeamnă la luarea lor ca reper și la continuarea drumului pe care acestea l-au deschis. Seva lor, nu ne îndoim nicio clipă de acest lucru, va alimenta mult timp încă alte contribuții asemănătoare.

Ioan Ciorba

Teodora-Camelia Cristofor (editor), *Ștefan Procopiu-mărturii documentare*, Editura Palatul Culturii, Iași, 2012, 316 p.

„Laboratorul este viața mea.”
(Ștefan Procopiu)

Acest „întâi volum omagial”, bazat pe reconstituirea unor episoade din viața și din activitatea celui care a fost un intelectual profund, academicianul Ștefan Procopiu, se circumscrie unor preocupări avute în vedere, din ce în ce mai mult, de către cercetători, și anume publicarea unor izvoare documentare în integralitatea lor. La prima vedere, redarea acestora poate fi considerată lipsită de sens, chiar plictisitoare. Trebuie să remarcăm însă, că ele au avantajul unei prezentări laconice și exacte, excluzând în acest fel posibilele interpretări subiective. În esență, lucrarea se constituie din valorificarea memorială a unor texte inedite, păstrate de văduva savantului, Rodica Procopiu – trecută la cele veșnice în septembrie 2012 – și donate Muzeului Științei și Tehnicii din Iași. La acestea se adaugă expunerile, articolele și însemnările profesorului Procopiu, rapoartele, de multe ori tendențioase, scrise la adresa sa, dar și diferite documente din Arhivele Securității, ce îl vizau direct. Introducerea și diseminarea acestor mărturii în circuitul științific de specialitate, și nu numai, au rolul atât de a completa profilul memorialistic al academicianului Ștefan Procopiu (1890-1972), un om marcant al istoriei științei și tehnicii românești, cât și de a divulga noi aspecte referitoare la viața și opera sa.

După un scurt Cuvânt înainte (pp.7-8), elaborat de prof. univ. dr. Mardarie Sorohan, fostul decan al Facultății de fizică de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, cartea continuă cu Pagini din viață (pp.11-60). Aici, într-un Memento scris de muzeologul ieșean Teodora-

Camelia Cristofor este prezentată o biografie detaliată, dar nu exhaustivă, a lui Ștefan Procopiu, în care se arată că acesta a fost: „un om modern al timpului său, implicat activ în realitatea cultural-științifică din viața cetății, un savant cu autoritate incontestabilă, un ambasador ilustru al țării noastre, apreciat și recunoscut în lumea academică națională și internațională”¹. În respectivul capitol, un spațiu generos este rezervat, pe rând, câtorva acte de donație, în facsimil; unei serii de fotografii reproduse din Fondul memorial „Ștefan Procopiu” păstrat de Muzeul Științei și Tehnicii din Iași; unui număr de diplome, brevete, ordine și distincții acordate savantului, tot în facsimil și, în cele din urmă, a replicii după pagina de gardă a cursurilor de Electricitate și Magnetism, respectiv Termodinamică, redactate de Procopiu². Totodată, această secțiune face trecerea spre partea fundamentală a cărții, cea care cuprinde textele complete ale documentelor culese și îngrijite de editor.

Correspondență (pp.63-104) redă, în ordine cronologică, un număr de peste 40 de comunicări scrise, aferente perioadei 1928-1972, pe care „marele savant ieșean” le-a avut cu personalitățile lumii științifice naționale și internaționale, cu prieteni apropiați, colaboratori ori membri de familie. Scoatem în evidență corespondența cu prof. univ. dr. Dragomir Hurmuzescu (1865-1954), prof. univ. dr. Ion I. Agârbiceanu (1907-1971), fiul prozatorului Ion Agârbiceanu, respectiv American Geophysical Union (Uniunea de cercetări geofizice din America) din Washington D.C. și Geophysical Institute of the University of Alaska (Institutul de cercetări geofizice din cadrul Universității din Alaska).

În continuare, Disertații și însemnări (pp.107-162) reunește o succesiune de lucrări elaborate și/sau susținute de profesorul Procopiu la diverse evenimente – Himere din știință, Valoarea educativă a științei etc.– și câteva consemnări elogioase la persoana sa, din condeii unor foști studenți ajuși universitari.

Articole cu caracter general (pp.165-240) se constituie, inseparabil, într-o imagine de ansamblu, bazată pe descrierea unor fenomene fizice – Magnetonul, De la razele Roentgen la razele Gamma etc. –, fragmente din viața și/sau activitatea unor fizicieni renumiți – Julius-Robert Mayer, Albert Einstein a împlinit 70 de ani etc. –, aspecte din viața științifică și culturală a Iașiului – Sîntem noi serioși?, Nicăieri nu se concentrează școalele –, tratate într-o manieră inteligibilă, pe înțelesul unei mase largi de categorii sociale.

Mai departe, Dosar Procopiu din Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (pp.243-268), cuprinde o serie de note informative, rapoarte, procese-verbale de interogatoriu și declarații, în parte lipsite de obiectivitate, ce au în vedere persoana profesorului Procopiu. Acesta este urmat de Referințe despre Ștefan Procopiu (pp.271-288), în cadrul cărora sunt prezentate informații legate de activitatea sa științifică, de atitudinea sa social-politică, de comportamentul său în raport cu studenții și colaboratorii, iscălite de cadre universitare.

Ultima parte a „Itinerariului memorialistic” este destinată mai multor Anexe (Memorii de activitate științifică și didactică de când am fost numit în învățământul superior, pp. 291-292; Matematicienii și fizicienii ieșeni și-au luat angajamentul de a activa în sprijinul Hotărârii Academiei R.P.R, pp. 293-294; Lista lucrărilor științifice, pp. 295-308; Indice de nume, pp. 309-315). Ultimele două anexe le considerăm a fi indispensabile în vederea utilizării și valorificării memoriale ori expoziționale a informațiilor condensate în această carte.

Volumul editat de Teodora Camelia Cristofor – Ștefan Procopiu-mărturii documentare – departe de tărâmul informațiilor selectivă, oferă, în premieră, o reflexie originală asupra personalității complexe a marelui profesor. În final, conchidem că demersul întreprins ar putea deveni pretextul unor studii aprofundate, capabile de a scoate la lumină o serie de noi aspecte în ceea ce privește viața și opera lui Ștefan Procopiu și, deopotrivă, ale mediului universitar ieșean din epoca sa.

Ronald HOCHHAUSER

¹ Din volumele publicate anterior de autor, scoatem în evidență Premiile Nobel: 1901-2001 – Istoric. Instituții. Laureați, Casa editorială Demiurg, Iași, 2001, 115 p.

² Fondul memorial „Ștefan Procopiu” a fost constituit în 1994, odată cu prima donație a văduvei academicianului, Rodica Procopiu.